

УДК 378.147:504

КОБРЮШКО Олександр Олександрович,

асистент кафедри ботаніки та екології Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет»
e-mail: kaliostro8019@mail.ru

ПРОБЛЕМАТИКА ФОРМУВАННЯ ПРИРОДООХОРОНИХ ІНТЕРЕСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

У статті розкривається сутність природоохоронних інтересів з точки зору суб'єкта та об'єкта екологічної діяльності в якості важливого фактора, що формує екологічну свідомість людини; розглядаються основні характеристики природоохоронних інтересів в якості важливого компонента формування професіоналізму вчителя - біолога; розглядається важлива роль польових-навчальних практик, як засобу формування природоохоронних інтересів майбутніх вчителів.

Ключові слова: природоохоронні інтереси, екологічна свідомість, професіоналізм вчителя-біолога, навчально-польова практика.

Постановка проблеми. У списку проблем сучасного людства природоохоронна проблема і сьогодні є актуальною. Сутність її виявляється у взаємодії суспільства і природи, людини і природного середовища, дбайливого ставлення до природного оточення, активізації природоохоронної діяльності людини як важливої ланки цієї взаємодії.

У сучасному суспільстві загострюються протиріччя між ускладненням характеру взаємодії природи і суспільства і низьким рівнем готовності учнівської молоді до природоохоронної діяльності; потребою у високопрофесійних вчителів, яким властивий стійкий інтерес до природоохоронної діяльності, і відсутністю практичних технологій, що формують їх здатність залучати до охорони природи підростаюче покоління. Зняття цих протиріч неможливо без цілеспрямованої орієнтації майбутніх вчителів, особливо вчителів-біологів, на природоохоронну діяльність, формування у них стійкого природоохоронного інтересу як важливої характеристики педагогічного професіоналізму.

Як свідчить шкільна практика, успіх професійної діяльності природоохоронної спрямованості в цілому визначається наявністю ціннісних орієнтирів і установок, особистісних змістів та мотивів, серед яких важливе місце займають стійкий природоохоронний інтерес і готовність вчителя до залучення учнів у природоохоронну діяльність.

Позитивна динаміка рівня професіоналізму майбутніх вчителів-біологів можлива за умови орієнтації навчального процесу вищої школи на формування у них стійкого природоохоронного інтересу. Для цього необхідна цілеспрямованість не тільки аудиторних занять, самостійної роботи студентів, а й усіх видів навчально-виробничих практик, у тому

числі і польових, на формування природоохоронного інтересу як важливої характеристики їх професіоналізму.

Результативність вирішення цієї проблеми передбачає пошук нових шляхів оптимізації практико-орієнтованої спрямованості університетської освіти, використання виховного потенціалу всіх видів навчально-виробничих практик, серед яких величезні ресурси по орієнтації вчителя-біолога на дбайливе ставлення до природи, формування стійкого природоохоронного інтересу, розвиток самостійності, мобільності, відповідальності особистості закладені в навчально-польовій практиці.

Теоретичний аналіз праць з досліджуваної проблеми (С. Дерябо, С. Іващенко, Л. Підгорна, І. Пономарьова, О. Чернікова, В. Ясвин та ін.) свідчить про те, що ресурси різних видів практик все ще не повністю використовуються у підготовці сучасного вчителя-професіонала і громадянина. У той час як практики, особливо навчально-польові, служать основою взаємодії теорії і практичної діяльності, в ході яких пізнання і перетворює досвід розвиваються і удосконалюються одночасно.

У роботах О. Абдуліной, О. Глібова, І. Зверева Л. Кондрашової, В. Сластьоніна та ін. акцент ставиться на тому, що процес формування вчителя професіонала і громадянина досить складний, суперечливий і динамічний, що актуалізує вдосконалення всіх складових професіоналізму, серед яких важлива роль відводиться природоохоронному інтересу.

Мета статті полягає у конкретизації сутнісних характеристик природоохоронного інтересу вчителя-біолога як важливої ланки його професіоналізму і умов прилучення зростаючого покоління до активної природоохоронної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В даний час відносини людини і природи припускають деякою мірою гармонізацію їх взаємодії. У науковій літературі теоретично обґрунтовані фундаментальні напрями цих відносин: антропоцентризм – де відносини з природою розглядаються з позицій блага людини; натуроцентризм – коли природа трактується як вдосконалений механізм поваги і любові людини до неї; гуманоцентризм – коли акцент ставиться на гармонії відносин людини і природи. Вища освіта покликана регулювати відносини людини і природи, що передбачає формування суб'єктної позиції особистості, її стійкий інтерес до природоохоронної діяльності, вироблення власної освітньої траєкторії.

Природоохоронний інтерес виступає сполучною ланкою між теорією і практикою. Він стимулює майбутнього вчителя-біолога до оволодіння досвідом природоохоронної діяльності на емоційному і особистісному рівнях взаємодії з навколишньою природою. Формування цього складного особистісного утворення можливе лише на основі використання механізмів розвитку його як суб'єкта еколого-педагогічної діяльності, основою якої є внутрішні механізми саморозвитку, самореалізації та самоствердження у професійній діяльності.

Формування природоохоронного інтересу – це складний, динамічний процес. Результативність цього процесу визначається тим, наскільки майбутні вчителі-біологи чітко уявляють його функції у власному професійному становленні, структурні компоненти його змісту і рівні сформоване.

У трактуванні сутності самого поняття «інтерес» немає єдності. Одні автори трактують його як якість діяльності, інші – як рису особистості; треті – як мету діяльності, засіб її досягнення і як результат. Підставою для відмінності цих визначень служить специфіка діяльності, відповідно до якої інтерес наділяється певними характеристиками.

Інтерес визначається як «активна пізнавальна спрямованість людини на той чи інший предмет або явище дійсності, пов'язана зазвичай із позитивно-пофарбованим ставленням до пізнання об'єкта або до оволодіння тією чи іншою діяльністю» [1].

Процес професійного становлення особистості пов'язаний з розвитком професійного інтересу. С. Рубінштейн акцентує увагу на двобічності професійного інтересу, коли в єдності виступає об'єкт інтересу і виборча спрямованість самої особистості. На його думку, «інтерес приймає характер двосторонніх відносин. Якщо мене цікавить який-небудь предмет, це означає, що цей предмет для мене цікавий» [2]. Інтерес проявляється як позитивно-забарвлене ставлення до певного виду діяльності. У зв'язку з цим природоохоронний інтерес характеризується набором властивостей і якостей, що відбивають специфіку природоохоронної діяльності.

Ми виходили у вирішенні поставлених завдань з розгляду інтересу як суб'єктивно-психологічної характеристики особистості майбутнього вчителя-біолога у відповідності з об'єктивними характеристиками педагогічної професії та природоохоронної діяльності. При такому підході виявляється динаміка інтересу в залежності від об'єктивних умов існування, цілеспрямованість його формування можлива при обліку його психологічної сутності з позицій взаємодії природи і суспільства.

Інтерес до природоохоронної діяльності ми будемо розглядати як складне особистісне утворення, що проявляється відносно до багаторівневого об'єкту, в якому природоохоронна діяльність майбутнього вчителя-біолога відповідає одному з рівнів його еколого-педагогічної діяльності.

Природоохоронний інтерес є відображенням людиною економічних умов життя і стосунків між людьми в процесі регулювання системи «суспільство–природа» у вигляді різних ідей, теорій, уявлень, що відображають їхнє ставлення до природи. Предметом природоохоронного інтересу є комплекс прямих і зворотних зв'язків у системі «суспільство–природа».

Це складне особистісне утворення концентрує у своєму змісті різні сторони взаємодії людини і природи:

- світоглядну (усвідомленість єдності суспільства і природи);
- екологічну (створення матеріальних благ з урахуванням раціонального взаємодії суспільства і природи);
- морально-естетичну (регулювання відносин моральними нормами і позитивними емоціями);
- правову (регулювання відносин суспільства і природи нормативними актами природоохоронного законодавства, в яких виражаються інтереси всього суспільства).

Природоохоронний інтерес має ряд особливостей на відміну від інших видів інтересу (пізнавального, професійного та ін.), Що визначає його можливості в професійному становленні майбутніх учителів-біологів. До його особливостей відносяться:

1. Комплексний характер: людина зі стійким природоохоронним інтересом здатний не тільки усвідомлювати зв'язку природи і суспільства, але й оцінювати характер їх взаємодії, його спрямованість і результативність для обох сторін.

2. Дозволяє охоплювати багатогранність і багатоаспектність природоохоронної діяльності, її можливості в екологічному плані і професійному становленні особистості.

3. Визначає здатність особистості бачити не тільки найближчі наслідки змін у відносинах людини і природи, але і в перспективі, розрізняти не тільки прямі, але й зворотні зв'язки, які мають місце в природі і суспільстві.

Прояв цих характеристик природоохоронного інтересу майбутніх вчителів-біологів можливо тільки в процесі природоохоронної діяльності, яка являє собою сукупність уявлень, як індивідуальних, так і групових, про взаємодію в системі «людина і природа» і в самій природі, і відповідних стратегій і технологій взаємодії з нею [3].

Природоохоронний інтерес характеризує вчителя-біолога як свого носія з активної сторони, здатного не тільки опанувати наукові знання, а й будувати свої взаємини з природою по реалізації професійних та екологічних завдань. Комплексність природоохоронного інтересу зумовлює багатоаспектність структури його змісту. Структурними компонентами цього складного особистісного утворення виступають емоції, уявлення, почуття і мислення. У своїй поведінці особистість керується цінностями, особистісними смислами, що становить основу її позиції, рушійною силою якої є природоохоронний інтерес.

Одним із засобів формування природоохоронного інтересу є навчально-польова практика, що забезпечує перенесення акценту з механізму оволодіння практичними вміннями та навичками на усвідомлену діяльність по формуванню у майбутніх учителів-біологів ціннісних установок, мотивів, потреб у природоохоронній діяльності та підготовки підростаючого покоління до активної участі в ній

С. Архангельський, досліджуючи специфіку навчального процесу вищої школи, зазначав необхідність встановлення достатньо стабільних фундаментальних та інструментальних знань, необхідних для усвідомлення і засвоєння різних областей науки,

набуття практичних умінь і навичок, забезпечення певного рівня творчого розвитку студентів [4]. Всі ресурси для реалізації цього містяться в навчально-польовій практиці, організація якої потребує подальшого вдосконалення та посилення її природоохоронної спрямованості.

На нашу думку, одним з найголовніших засобів формування природоохоронного інтересу майбутніх вчителів природничих дисциплін є навчально-польова практика, яка забезпечує зміну акцентованості з механізмів засвоєння практичних вмінь та навичок на усвідомлену діяльність з формування ціннісних мотивів та потреб, щодо реалізації природоохоронної діяльності в своїй практичній діяльності, як вчителя-предметника. Найважливішим завданням польової практики, як засобу формування природоохоронних інтересів є поєднання цих двох складових в єдину систему формування вчителя та екологічного свідомого громадянина.

Висновки. Усвідомлення сутнісних характеристик природоохоронного інтересу як важливого показника професіоналізму вчителя-біолога, оптимальне використання ресурсів навчально-польової практики у його формуванні, гармонізація відносин суспільства і природи як основи професійного становлення особистості служать важливими передумовами мобільності, конкурентоспроможності майбутніх фахівців і успішності їх професійного зростання в самостійної професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Педагогическая энциклопедия. – М., 1965. – Т. 1–4. – 912 с.
2. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн ; отв. ред. Е. В. Шолохов. – М. : Педагогика, 1976. – 416 с.
3. Дерябо С. Д. Современные тенденции в развитии стратегии экологического образования / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин // Экологический Вестник. – 2001. – № 5–6. – С. 24–29.
4. Архангельский С. И. Лекции по теории обучения в высшей школе / С. И. Архангельский. – М., 1974. – 248 с.

References

1. *Educational Encyclopedia* (1965). Moscow. Vol. 1-4 (in Rus.).
2. Rubinstein, S. L. (1976). In E. V. Sholokhov (Ed.). *Problems of general psychology*. Moscow: Pedagogy (in Rus.).
3. Deryabo, S. D., Yasvin, V. A. (2001). Modern trends in the development of ecological education strategy. *Ecological Bulletin*, 5–6, 24–29 (in Rus.).
4. Arkhangel'sky, S. I. (1974). *Lectures on the theory of learning in higher education*. Moscow (in Rus.).

КОБРЮШКО Oleksandr,

Lecturer Department of Botany and Ecology Faculty of Natural Sciences,
Krivoy Rog Pedagogical University of SHEI “National University Krivoy Rog”
e-mail: kaliostro8019@mail.ru

PROBLEMS OF FORMATION ENVIRONMENTAL INTEREST IN CONSERVATION BIOLOGY TEACHER TRAINING

Abstract. *I Introduction. Environmental interest stands as a link between theory and practice. It encourages future teachers to master biology expertise environmental performance on an emotional and personal level of interaction with the environment. Formation of this complex personality formation is possible only through the use of its mechanisms as the subject of environmental and educational activities, the basis of which the internal mechanisms of self-development, self-realization and self-affirmation in professional activities.*

Purpose. The purpose of this article is to specify the essential characteristics of conservation biology teacher interest as an important level of his professionalism and conditions of initiation growing generation to active environmental protection.

Methods. Theoretical analysis of publications on research problems

Result. In our opinion, one of the main means of formation of environmental interest of future teachers of natural sciences are educational and field practice, which provides a change aktsentovanosti the mechanisms of practical skills and skills for the conscious activity of the formation of value motives and needs for the implementation of environmental activities in their practice as subject teachers.

Originality. This problem is less explored. And considering modern requirements for teacher training further research and study.

Conclusion. The positive dynamics of the level of professionalism of future teachers of biology is possible for the orientation of the educational process of high school in the formation of their sustainable nature conservation interest. This requires a focus not only classes, independent work, but all kinds of training and production practices, including the field, the formation of environmental interest as an important characteristic of professionalism. Effectiveness solution to this problem involves finding new ways to optimize practice-oriented focus of university education, the use of the educational potential of all types of training and production practices, including the vast resources on the orientation teacher-biologist on respect for nature, to create sustainable environmental interest, the development of autonomy, mobility, individual responsibility inherent in the educational field practice.

Key words: *interest, conservation interest, environmental activities, educational and field practice.*

*Одержано редакцією 06.04.2016
Прийнято до публікації 18.04.2016*